

Marta Walesiak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

PROGRAM ERASMUS A INTERNACJONALIZACJA STUDIÓW

1. Internacjonalizacja a globalizacja

Bardzo wiele opracowań poświęconych jest procesom internacjonalizacji i globalizacji, jako że odgrywają one w dzisiejszym świecie coraz większą rolę. Współczesny rozwój cywilizacyjny kojarzy się przede wszystkim z szybkim tempem zmian, jakie zachodzą w świecie. Samo pojęcie internacjonalizacji definiowane jest w różnorodny sposób. Zwolennikiem prostej definicji jest J. Knight [2003], według którego internacjonalizacja to „proces włączania międzynarodowego, międzykulturowego lub globalnego wymiaru do celu lub funkcji szkolnictwa bądź sposobu prowadzenia kształcenia”.

Natomiast przez pojęcie globalizacji rozumie się (zob. [Rybiński 2007, s. 25]) „swobodny przepływ towarów, usług, pracy, kapitału i wiedzy pomiędzy krajami”. Z kolei Liberska [2002, s. 17] definiuje globalizację jako „zespół procesów prowadzących do intensyfikacji ekonomicznych, politycznych i kulturowych stosunków poprzez granice”. Dla odmiany Greenberg i Baron prezentują prostą akademicką definicję globalizacji: „Globalizacja jest procesem powiązania ludzi w skali światowej ze względu na kulturowe, ekonomiczne, polityczne i technologiczne oraz środowiskowe aspekty życia” (cyt. za [Wosińska 2008, s. 25]).

Jak łatwo zauważyć, pojęcia internacjonalizacji i globalizacji mają charakter wieloaspektowy, przez co mogą być definiowane na różnych płaszczyznach (ekonomicznej, społecznej, politycznej, kulturowej), w zależności od specjalności, jaką reprezentuje dany autor. Obecnie możemy mówić o globalizacji nie tylko jako o globalnym rynku finansowym czy globalnym rynku produktów, ale i globalnym rynku pracy i wiedzy.

Definicja globalizacji, jaką proponuje Stiglitz, najbardziej kompleksowo opisuje idee wymiany międzynarodowej studentów, jaka ma miejsce w ramach systemu edukacyjnego, określając ją jako „integrację krajów i obywateli świata, dokonującą się w wyniku redukcji kosztów transportu i komunikacji oraz zniesienia barier gra-

nicznych, który to proces umożliwia swobodny przepływ kapitału, wiedzy i siły roboczej” (cyt. za [Wosińska 2008, s. 23]).

Międzynarodowa wymiana studentów realizowana w ramach programu Erasmus jest jednym z najistotniejszych elementów nowoczesnego modelu szkolnictwa wyższego. Unia Europejska od wielu lat prowadzi politykę edukacyjną, która sprzyja wzrostowi mobilności studentów. Skutkiem internacjonalizacji jest budowanie mostów między krajami i miastami europejskimi. Program Erasmus i jemu podobne dają możliwość korzystania z „Europy bez granic”. Epoka internacjonalizacji stawia przed młodym człowiekiem możliwość poszerzania horyzontów myślowych oraz poznawania zawiłości nowych kultur, których nie sposób zgłębić podczas kilkudniowego pobytu turystycznego bądź zarobkowego. Taki aktywny udział w życiu różnych europejskich krajów pozwala je zrozumieć i szanować ich odmienność. Program „Uczenie się przez całe życie” pozwala na korzystanie z dobrodziejstw europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego, dzięki czemu z roku na rok wzbudza coraz większe emocje wśród młodych ludzi.

Charakterystyczną cechą ostatnich dziesięcioleci na rynku międzynarodowym jest pogłębiający się proces umiędzynarodowienia umożliwiający przechodzenie internacjonalizacji do wyższego etapu zwanego globalizacją. Przykładem globalizacji na rynku usług edukacyjnych jest program Erasmus Mundus, który rozszerza współpracę na tzw. kraje trzecie. Gwałtowne zmiany w otoczeniu politycznym, społeczno-kulturowym, technologicznym, komunikacyjnym i innym sprzyjają wzrostowi intensywności międzynarodowych powiązań (por. [Rymarczyk 2004, s. 11; Duliniec 2004, s. 9]).

2. Historia powstania programu Erasmus

Erasmus jest najlepiej znanym wspólnotowym programem edukacyjnym. Istnieje od ponad 20 lat, a jego nazwa wywodzi się od imienia holenderskiego humanisty i teologa Dezyderiusza Erasmusa, zwanego Erazmem z Rotterdamu (1466-1536). Ten wielki uczony i filozof okresu Odrodzenia koncepcję mądrości postrzegał jako klucz do wzajemnego zrozumienia między narodami.

W tabeli 1 przedstawiono, w ujęciu trzech faz, rozwój historyczny programu Erasmus.

Jak wynika z tab. 1, Erasmus od fazy wymiany studentów przeszedł do fazy wymiany studentów i pracowników naukowych oraz kadry administracyjnej aż do fazy, w której rozwija się jego rola w środowisku zarówno naukowym, jak i kulturowym. Ten edukacyjny program ma na celu podnoszenie poziomu kształcenia i wzmacnianie więzi europejskich. Jako że program stanowi szansę wyjazdu na dłuższy pobyt za granicę, można powiedzieć, że jest również zjawiskiem społecznym. Zostają przełamane stereotypy i uprzedzenia. Zanikają bariery językowe. Program uczy i łączy ludzi.

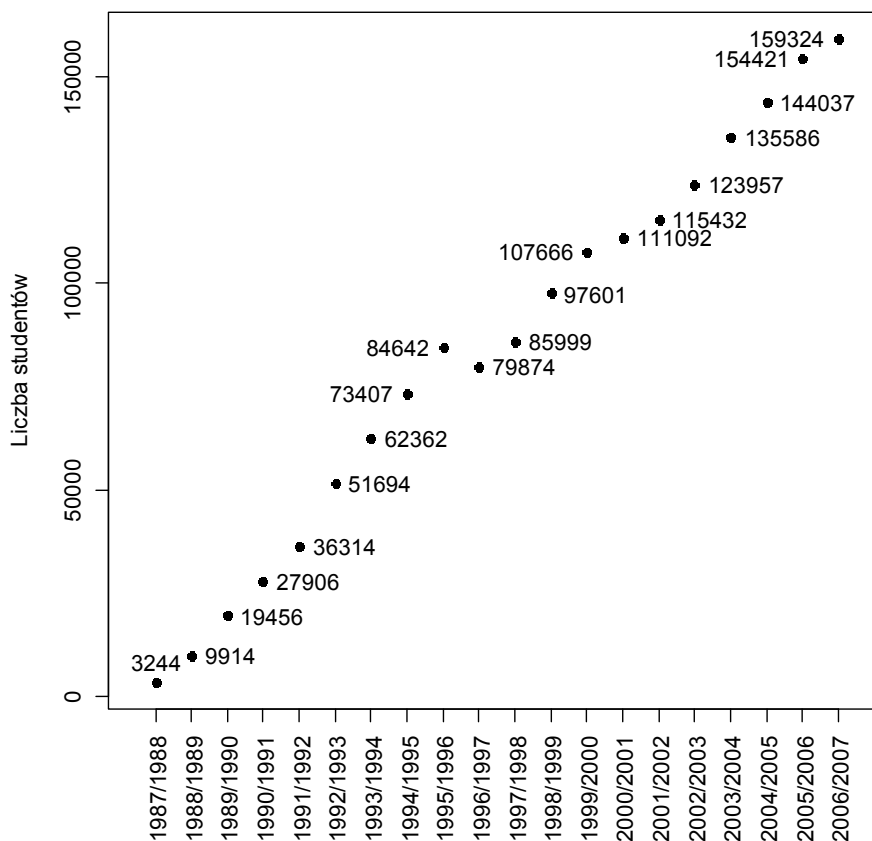
Tabela 1. Historia programu Erasmus

Okres	Charakterystyka	Okres wstąpienia poszczególnych krajów
1987-1995	Erasmus działał jako odrębny „Europejski program działań na rzecz mobilności studentów” (The European community action scheme for the mobility of university students). Głównym punktem programu była wymiana studentów między uczelniami partnerskimi, jak również mobilność nauczycieli akademickich.	Od początku, tj. od roku 1987: Belgia, Francja, Holandia, Luksemburg, Niemcy, Włochy, Wielka Brytania, Irlandia, Dania, Grecja, Hiszpania, Portugalia Od roku 1992: Austria, Finlandia, Szwecja, Norwegia, Islandia, Liechtenstein
1995-2006	Erasmus został włączony do Socratesa w ramach szerszego programu współpracy UE. Pod nową nazwą Socrates Erasmus nie tylko umożliwiał wyjazdy studentów na stypendia do partnerskich uczelni zagranicznych, oferował również wyjazdy dydaktyczne kadry akademickiej, a także umożliwiał uczelniom udział w projektach wielostronnych. Socrates Erasmus ukazał się jako główny instrument w promowaniu „europeizacji” szkół wyższych.	W latach 1998-1999: Cypr, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Malta, Polska (1998), Słowacja, Słowenia, Węgry, Bułgaria, Rumunia; Turcja (od 2004 r.)
2007-2013	Obecnie program Erasmus stanowi część nowego kompleksowego programu Unii Europejskiej o nazwie „Uczenie się przez całe życie” (The Lifelong Learning Programme). Stąd też nazwa LLP Erasmus. Do programu „Uczenie się przez całe życie” zostały włączone już wcześniej istniejące programy UE: – Leonardo da Vinci (program wspierający projekty zakładające międzynarodową współpracę w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego), – Jean Monnet (program skupiający się na problematyce integracji europejskiej). Erasmus w programie „Uczenie się przez całe życie” umożliwia szkołom wyższym udział w różnych projektach, takich jak: projekty związane z opracowaniem programów nauczania (CD – Curriculum Development), projekty współpracy szkół wyższych z przedsiębiorstwami (HEI – Enterprises Cooperation), projekty modernizacji szkolnictwa wyższego (<i>modernisation of higher education</i>), projekty typu „wirtualny kampus”, projekty sieci (<i>networks</i>), projekty typu kurs intensywny (IP).	

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Kolanowska 2008; Nanousi 2001; Internet 1; Internet 5].

Liczba studentów korzystających z ofert, jakie proponuje ten unijny program, z roku na rok zwiększa się. Możliwość studiowania za granicą jest bardzo atrakcyjna i przyciąga coraz większe grupy ludzi chętnych do takiej formy nauki. Jak wynika

z raportów Komisji Europejskiej, w roku akademickim 1989-1990 w ramach programu Erasmus na studia za granicę wyjechało 19 456 studentów, a w roku akademickim 2006/2007 liczba ta wynosiła już 159 324 studentów. Około 1% z 16,3 milionów studentów szkół wyższych UE studiował za granicą w roku akademickim 2006/2007.

Rys. 1. Zmiany w liczbie wyjeżdżających za granicę na studia w ramach programu Erasmus od roku akademickiego 1987/1988 do roku akademickiego 2006/2007

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem danych European Commission Education & Training oraz programu R.

Rysunek 1 pokazuje zmiany w liczbie wyjeżdżających za granicę na studia w ramach programu Erasmus od roku akademickiego 1987/1988 do roku akademickiego 2006/2007.

3. Cele unijnego programu Erasmus

Do głównych celów unijnego programu Erasmus zalicza się (por. np. [Nanousi 2001; Internet 5]):

1. Promowanie nauki języków obcych (języków mniejszości etnicznych, regionalnych, języków migrantów oraz ważnych partnerów handlowych UE), co prowadzi do lepszego zrozumienia i solidarności.

2. Rozwijanie wielokulturowego wymiaru w edukacji w celu umocnienia poczucia obywatelstwa europejskiego.

3. Zintensyfikowanie współpracy (na każdym szczeblu edukacji) między wszystkimi instytucjami państw członkowskich (podwyższanie ich intelektualnego oraz dydaktycznego potencjału).

4. Zachęcanie do wymiany nie tylko studentów (tak jak przewidywał program na początku swojej działalności), ale także wykładowców, co przyczyni się do podwyższenia ich kwalifikacji.

5. Wdrażanie idei uczenia się przez całe życie (*lifelong learning*).

6. Wspieranie wymiany informacji i doświadczenia, przez co różnorodność i specyfika systemów edukacyjnych krajów członkowskich ulega wspólnemu pobudzeniu i wzbogaceniu.

Jak wynika z ww. celów, program w głównej mierze skupia się na kształtowaniu kompetencji komunikatywnej, interkulturowej oraz wymianie doświadczeń. Owa umiejętność porozumiewania się w językach obcych została uznana w zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady (z grudnia 2006 r.) za jedną z kluczowych kompetencji, „których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia” (zob. [Pietrus-Rajman 2008, s. 114]).

4. Proces boloński a Erasmus

19 czerwca 1999 r. ministrowie edukacji 29 krajów podpisali Deklarację Bolońską, której głównym celem było utworzenie do 2010 r. Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Program Erasmus przyczynił się do powstania idei procesu bolońskiego, w ramach którego mają zostać stworzone warunki zapewniające kształcącym się w szkołach wyższych edukację wysokiej jakości.

Europejski system szkolnictwa wyższego zmierza do (zob. [Internet 4]):

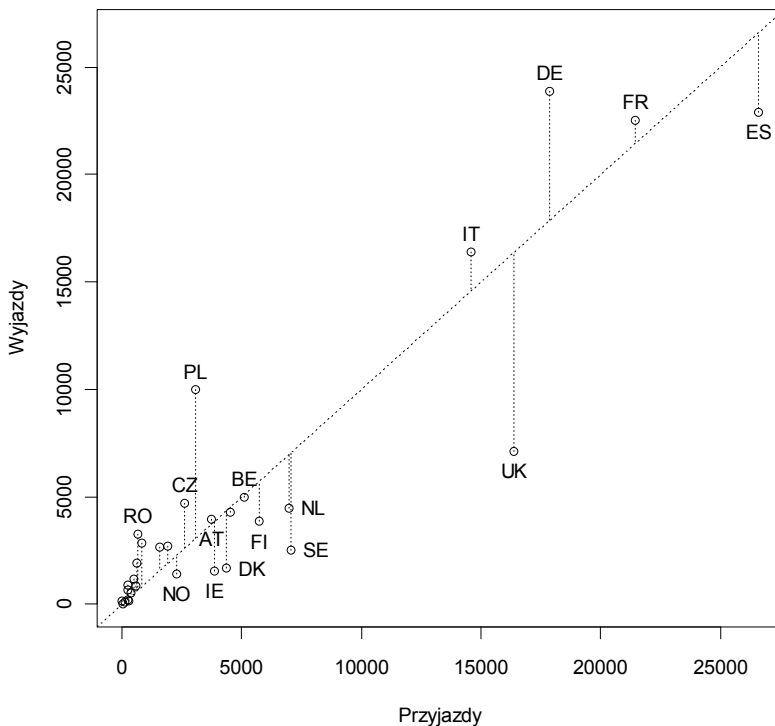
- umożliwienia mobilności zarówno studentów, pracowników, jak i absolwentów,
- wprowadzenia przejrzystych systemów stopni oraz suplementu do dyplomu,
- przyjęcia systemu kształcenia opartego na dwóch/trzech poziomach kształcenia,
- powszechnego i prawidłowego stosowania systemu punktów kredytowych ECTS (*European Credit Transfer System*). ECTS jest systemem działającym w ramach programu Erasmus, który polega na przenoszeniu zaliczeń studentów dla potrzeb międzynarodowej wymiany studentów. Szerzej na temat systemu ECTS traktuje praca Saryusza-Wolskiego [2004],

- promowania współpracy europejskiej (w głównej mierze chodzi o podniesienie jakości szkolnictwa wyższego w zakresie rozwoju zawodowego, mobilności oraz zintegrowanych programów nauczania, szkolenia i badań).

5. Kraje biorące udział w programie Erasmus i ich zaangażowanie

Obecnie w programie Erasmus uczestniczy:

- 27 krajów Unii Europejskiej: Austria (AT), Belgia (BE), Bułgaria (BG), Cypr (CY), Czechy (CZ), Dania (DK), Estonia (EE), Finlandia (FI), Francja (FR), Grecja (GR), Hiszpania (ES), Holandia (NL), Irlandia (IE), Litwa (LT), Luksemburg (LU), Łotwa (LV), Malta (MT), Niemcy (DE), Polska (PL), Portugalia (PT), Rumunia (RO), Słowacja (SK), Słowenia (SI), Szwecja (SE), Węgry (HU), Wielka Brytania (UK), Włochy (IT),
- 3 kraje Europejskiego Obszaru Gospodarczego – Islandia (IS), Liechtenstein (LI), Norwegia (NO),
- kraj kandydujący do UE – Turcja (TR).

Rys. 2. Przyjazdy oraz wyjazdy studentów we wszystkich krajach uczestniczących w programie Erasmus w roku akademickim 2006/2007

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem danych European Commission Education & Training oraz programu R.

W wymianie studentów bierze udział także Szwajcaria, jednak z własnym funduszem stypendialnym.

Rysunek 2 prezentuje przyjazdy oraz wyjazdy studentów we wszystkich krajach uczestniczących w programie Erasmus w roku akademickim 2006/2007. Pokazuje też skalę wyjazdów i przyjazdów studentów we wszystkich krajach uczestniczących w programie Erasmus w tym roku akademickim. Największą wymianą studentów (przyjazdy i wyjazdy studentów) mogą poszczycić się Hiszpania (49 502), Francja (43 921), Niemcy (41 727), Włochy (30 980) i Wielka Brytania (23 517). Polska (13 037) ze swoją wymianą studentów przoduje wśród pozostałych krajów.

Im większe oddalenie od głównej przekątnej, tym większa jest dysproporcja w bilansie wymiany studentów dla danego kraju. Największy ujemny bilans w wymianie studentów mają w kolejności Wielka Brytania (9255 studentów), Szwecja (4518 studentów), Hiszpania (3720 studentów). Z kolei największy dodatni bilans występuje dla krajów: Polska (6911 studentów), Niemcy (5969 studentów), Rumunia (2608), Czechy (2112).

Największym zainteresowaniem cieszą się studia (dane z roku akademickiego 2006/2007 z European Commission Education & Training) z zakresu biznesu (20,36%), języków i nauk filologicznych (14,94%), nauk społecznych (11,80%) oraz nauk technicznych (10,80%).

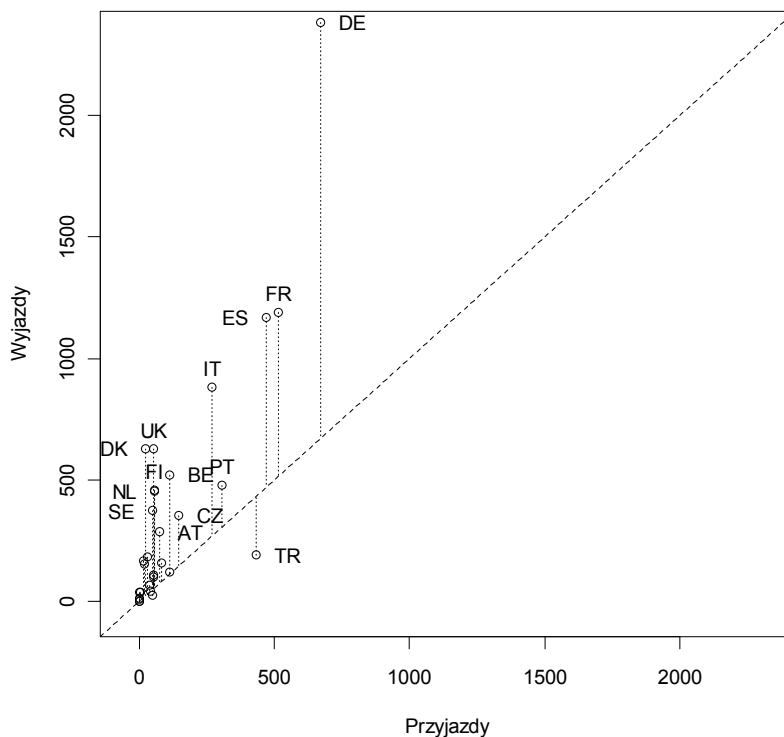
6. Program Erasmus w Polsce

Polska bierze udział w programie Erasmus od roku 1998. Wszystkie zainteresowane uczelnie są zobligowane, aby złożyć wniosek o Kartę Uczelni Erasmusa (Erasmus Extended University Charter). Dokument ten pełni funkcję certyfikatu, który uprawnia szkoły do udziału w programie i umożliwia uczelni ubieganie się o wszelkiego rodzaju dofinansowania. Jest on nadawany przez Komisję Europejską, najczęściej na okres wieloletni.

Rysunek 3 pokazuje przyjazdy do Polski oraz wyjazdy z Polski studentów w ramach programu Erasmus w roku akademickim 2006/2007.

Rysunek 3 pokazuje z jednej strony skalę wyjazdów z Polski i przyjazdów studentów do Polski w ramach programu Erasmus, a jednocześnie kierunki wyjazdów. Ponadto im większe oddalenie od głównej przekątnej, tym większa jest dysproporcja w bilansie wymiany studentów. Z większością krajów uczestniczących w programie Polska ma ujemny bilans w wymianie studentów. Przodują tutaj Niemcy, Hiszpania, Francja, Włochy, Dania i Wielka Brytania. Dodatni bilans w wymianie studentów ma Polska z Turcją i Rumunią.

Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński oraz Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu należą niewątpliwie do liderów wymiany zagranicznej (zob. np. [10 lat Erasmusa... 2008]). Tabela 2 przedstawia najaktywniejszych uczestników programu (abstrahując od skali uczelni i liczby ich studentów).

Rys. 3. Przyjazdy do Polski studentów zagranicznych oraz wyjazdy z Polski studentów w ramach programu Erasmus w roku akademickim 2006/2007

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem danych European Commission Education & Training oraz programu R.

Tabela 2. Mobilność studentów trzech polskich uczelni w latach 2004-2009

Rok akademicki	Mobilność studentów					
	Uniwersytet Warszawski		Uniwersytet Jagielloński		Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	
	wyjeżdżający	przyjeżdżający	wyjeżdżający	przyjeżdżający	wyjeżdżający	przyjeżdżający
2004/05	654	256	593	235	486	60
2005/06	799	319	646	259	619	83
2006/07	950	370	730	347	685	11
2007/08	1020	420	866	384	850	142
2008/09	1200	430	815	400	940	160

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych ze stron internetowych [Internet 2; Internet 3] oraz informacji uzyskanych w Działach Współpracy z Zagranicą poszczególnych uczelni.

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza pod względem mobilności studentów znalazł się na trzeciej pozycji, nieznacznie ustępując miejsca Uniwersytetowi Warszawskiemu i Uniwersytetowi Jagiellońskiemu.

Jak wynika z tab. 2, skala udziału polskich studentów w międzynarodowej wymianie napawa optymizmem. Uwagę przykuwa fakt, iż zrównoważony bilans, którego na chwilę obecną brak, niewątpliwie przyniósłby korzyści systemowi edukacji. Należałoby zatem dążyć do wyrównania międzynarodowej wymiany studentów. Szkoły wyższe działające w ramach programu Erasmus powinny przeprowadzić analizę, jakie są wady, a jakie zalety ofert kierowanych do zagranicznych studentów. Promocja polskich uczelni przez różnego rodzaju konferencje, publikacje, seminaria, plakaty, ulotki, radio i telewizję niewątpliwie byłaby atutem. Promocja Polski jako kraju o atrakcyjnej ofercie kształcenia również powinna być brana pod uwagę podczas prowadzenia wymiany studentów.

7. Słabe strony programu Erasmus

Znana i rozpoznawalna marka to jednak nie wszystko. Program, mimo swojej atrakcyjności, ma też słabe strony, a wśród nich:

1. Zbyt niskie dofinansowanie. Stypendium Erasmusa (czyli tzw. grant) przyznawane studentom na wyjazd stanowi jedynie częściowe pokrycie kosztów podróży i pobytu w innym kraju. W zależności od uczelni kwota stypendium w poszczególnych latach może być różna. Mimo zwolnień z opłat za studia i egzaminy, nie każdy stypendysta wykazujący się dobrymi wynikami w nauce może pozwolić sobie na taki wyjazd. Obecny kryzys na rynku światowym, wysoki kurs euro to tylko niektóre z przeszkód, których studenci nie są w stanie pokonać.

2. Nadmierna biurokracja (skomplikowane procedury administracyjne związane z organizacją mobilności).

3. Brak dodatkowych certyfikatów bądź świadectw poza uznaniem okresu studiów zagranicznych.

8. Zakończenie

Program Erasmus stwarza wiele możliwości włączenia się do twórczej pracy w międzynarodowym zespole. Pozwala zweryfikować wiedzę i umiejętności studenta, porównać z wiedzą innych osób z całej Europy, co daje możliwość obiektywnej samooceny i ewentualnych procesów samoudoskonalenia. Erasmus tworzy sieci kontaktów, nie tylko w kraju studiów zagranicznych, ale w całej Europie, a w ostatnich latach w skali światowej (od roku 2003 jest to program Erasmus Mundus). Biorąc pod uwagę fakt, iż studenci są zazwyczaj w wieku poprzedzającym wejście na rynek pracy, niewątpliwie kontakty te są atutem. Dzięki wielokulturowości stypendyści

nabierają szerszego zakresu opcji (różnorodność punktów widzenia, zdolność rozumienia, wrażliwość kulturowa, gruntowniejsza analiza krytyczna).

Podsumowując, należy stwierdzić, że internacjonalizacja gałęzi szkolnictwa wyższego umożliwiła współtworzenie nowej postaci Europy.

Literatura

10 lat Erasmusa w Polsce. Wybór danych statystycznych i finansowych, Praca zbiorowa, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2008.

Duliniec E., *Marketing międzynarodowy*, PWE, Warszawa 2004.

Knight J., *Updating the Definition of Internationalization*, „International Higher Education”, Fall 2003.

Kolanowska E., *10 lat Erasmusa w Polsce 1998-2008*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2008.

Liberska B. (red.), *Globalizacja. Mechanizmy i wyzwania*, PWE, Warszawa 2002.

Nanousi D. (2001), *The Transition from Erasmus to Socrates/Erasmus. The Impact on the University Management*, Referat prezentowany na konferencji w Brasov (październik 2001), <http://www.lib.teipat.gr/JeanMon/JmEduIs.htm>.

Pietrus-Rajman M.A., *Rola niewerbalnych form powitania w kształtowaniu kompetencji komunikatywnej i interkulturowej w aspekcie glottodydaktycznym*, [w:] *Komunikacja marketingowa w Europie wielu kultur językowych*, G. Światowy (red.), Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 17, UE, Wrocław 2008.

Rybiński K., *Globalizacja w trzech odsłonach*, Difin, Warszawa 2007.

Rymarczyk J., *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2004.

Saryusz-Wolski T., *System akumulacji punktów ECTS jako metoda zarządzania elastycznym modelem studiów*, Zakład Poligraficzny Z.P. „Oja”, Warszawa 2004.

Wosińska W., *Oblicza globalizacji*, Wydawnictwo Smak Słowa, Sopot 2008.

Źródła internetowe

[1] http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc80_en.htm.

[2] <http://www.bwz.uw.edu.pl/2006ogolnieE982006-MSTS.htm>.

[3] http://www.bwz.uw.edu.pl/2007_2008_statystyka_Erasmus.

[4] http://www.nauka.gov.pl/mn/index.jsp?place=Menu06&news_cat_id=953&layout=2.

[5] www.erasmus.org.pl.

INTERNATIONALIZATION OF STUDIES WITH THE ERASMUS PROGRAMME

Summary

The paper presents priorities of the Erasmus Programme policy in EU countries and its international dimension. The history of the programme, its goals and connection with the Bologna Process are discussed. In the fundamental part of the paper, the co-operation between countries which are taking part in this programme (Poland is also taken into consideration) is presented. The paper discusses both the advantages and disadvantages of the Erasmus Programme and shows its growing possibilities.